

Nr 10

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461); given Stockholms slott den 16 december 1955.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).

GUSTAF ADOLF

John Ericsson

Propositionens innehåll

Hembiträdeslagen föreslås skola i sin nuvarande lydelse erhålla förlängd giltighet till och med den 31 oktober 1959.

Förslag

till

Lag**om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).**

Härigenom förordnas, att hembiträdeslagen den 30 juni 1944¹, vilken enligt lag den 10 april 1953 (nr 151) gäller till och med den 31 oktober 1956, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1959.

¹ Senaste lydelse av 10 § se SFS 1947:264, av 15 och 16 §§ se SFS 1953:151.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 4 november 1955.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Ericsson, fråga om *fortsatt hembiträdeslagstiftning* samt anför.

Hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) gällde ursprungligen för en tid av tre år. Sedermera har lagens giltighetstid förlängts vid tre tillfällen, varje gång för tre år. Den sista förlängningen skedde genom lag den 10 april 1953 (nr 151), varigenom hembiträdeslagens giltighetstid utsträcktes t. o. m. den 31 oktober 1956. Statsmakterna måste alltså före sistnämnda tidpunkt taga ställning till frågan om fortsatt lagstiftning på detta område. Jag anholder att få upptaga denna fråga till behandling.

Hembiträdeslagens huvudsakliga innehåll

Hembiträdeslagen äger tillämpning å avtal, varigenom arbetstagare åtager sig att utföra huvudsakligen husligt arbete i arbetsgivarens hushåll (1 § 1 st.). Från lagens tillämpningsområde undantages dock dels avtal, som ingås för viss sammanhängande tid understigande en månad, dels avtal, som avser mindre antal dagar i veckan än sex, och dels avtal, som icke innefattar heltidssysselsättning (1 § 2 st.). Vidare avser lagen ej arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj eller av husföreståndarinna eller därmed jämförlig arbetsledare i hushåll, där hembiträde är anställt, eller av hushållerska eller annan, som självständigt sköter hemmet i husmoders ställe (2 §).

I motsats till allmänna arbetstidslagen och övriga lagar, som reglerar de anställdas arbetstid, innehåller hembiträdeslagen inga bestämmelser om arbetstidens längd för dag, vecka eller annan tidrymd. Hembiträdeslagen ger i stället föreskrifter angående den minsta fritid, som ett hembiträde skall äga åtnjuta. Härom stadgas, att den ordinarie arbetstiden skall sluta senast kl. 19 utom för hembiträde, som uteslutande har till uppgift att sköta barn

(9 §), ävensom att hembitråde skall äga åtnjuta fridagar i minst följande omfattning, nämligen dels varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär, dels en bestämd vardag varje vecka efter kl. 14 och dels den 1 maj efter kl. 13 (10 §).

Lagens bestämmelser om fritid, vilka är av tvingande karaktär, kompletteras av föreskrifter om övertidsarbete (12 §). Endast vid vissa sjukdomsfall har hembitråde ålagts skyldighet att utföra arbete å övertid. I övriga fall förutsätter övertidsarbete att överenskommelse därom träffats mellan parterna. Avtalsfriheten är dock begränsad såtillvida, att hembitråde under 18 år ej får användas till övertidsarbete mer än sju timmar i veckan (18 §).

För allt övertidsarbete är hembitrådet berättigat till gottgörelse, som skall utgå kontant eller — om övertidsarbetet endast innefattar vakttjänst eller är föranlett av sjukdomsfall — i form av ledighet å ordinarie arbetstid. I samtliga de fall, där gottgörelsen enligt lagen skall utgå kontant, kan den dock efter överenskommelse mellan parterna utbytas mot ledighet (13 § 1 st.). Lagen saknar bestämmelser om storleken av den kontanta övertidsersättningen. Däremot föreskrives, att ledighet såsom gottgörelse för övertidsarbete skall motsvara vad som kan anses skäligt med hänsyn till övertidsarbetets art. Ledigheten får ej förläggas till tid före kl. 9 och ej heller utgå under kortare tid än två timmar åt gången (13 § 2 st.). Avtal, varigenom hembitråde helt eller delvis undandragits lagstadgad förmån för övertidsarbete, är utan verkan (13 § 3 st.).

I lagen regleras även vissa andra frågor än de hittills berörda, såsom angående avtalets ingående och upphörande, anställnings- och uppsägningstid, hembitrådes rätt till bostad och vård vid sjukdom, lörens utbetalande, betyg samt skadeståndsskyldighet.

I fråga om anställningsavtalets upphörande gäller som huvudregel, att avtal, som är ingånget på bestämd tid, skall upphöra, då den överenskomna tiden gått till ända, samt att annat avtal skall upphöra 14 dagar efter uppsägning från någondera sidan (5 §). Om hembitrådet i väsentlig mån åsidosätter sina skyldigheter mot arbetsgivaren eller befinnes lida av tuberkulos i smittsamt skede eller av könssjukdom i sådant skede, äger arbetsgivaren uppsäga avtalet till omedelbart upphörande (15 §). Likaså har hembitrådet rätt att under vissa förutsättningar uppsäga avtalet med omedelbar verkan, bl. a. för fall att arbetsgivaren ej utbetalar lönen i vederbörlig ordning eller om arbetsgivaren eller någon, som bor inom dennes bostad, lider av sjukdom som nyss nämnts (16 §).

Därest hembitråde, som åtnjuter kost och bostad hos arbetsgivaren, på grund av sjukdom ej kan utföra sina sysslor, äger hembitrådet att, så länge avtalet består, av arbetsgivaren erhålla bostad och kost jämte personlig tillsyn, såvida ej behov av sjukhusvård föreligger och hembitrådet på grund härav intagits å sjukhus. Har arbetsgivaren härutöver bestritt kostnad för sjukvård åt hembitrådet, äger han söka kostnaden åter av henne (7 §).

Arbetsgivare eller hembitråde, som åsidosätter sina förpliktelser enligt avtalet eller lagen, är skyldig att ersätta därav uppkommen skada. Vid bedömning om och i vad mån skada uppstått, skall hänsyn tagas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Under vissa förhållanden kan skadeståndet nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet kan också äga rum (19 §).

I lagen saknas bestämmelser om tillsyn å lagens efterlevnad.

Tidigare överväganden

Vid de tidigare tillfällen, då spørsmålet om hembitrådeslagstiftning diskuterats, har framkommit olika uppfattningar om hur en lagstiftning av detta slag lämpligen bör vara konstruerad. Frågan har särskilt gällt huruvida lagen bör ha karaktär av fritidslag eller av verklig arbetstidslag.

Redan vid hembitrådeslagens tillkomst övervägdes dessa båda alternativ. På sätt närmare framgår av propositionen nr 217 till 1944 års riksdag och andra lagutskottets i anledning av propositionen avgivna utlåtande nr 50 stod valet då mellan att direkt i lagen fastställa arbetstidens längd och att i lagen ange den minimifritid som ett hembitråde alltid skall äga åtnjuta. I förra hänseendet diskuterades två olika sätt för arbetstidens bestämmande: antingen en arbetstid av 8 timmar om dagen eller en till 192 timmar maximerad arbetstid under en period av fyra veckor. I båda fallen förutsattes att i arbetstiden ej skulle inräknas måltids- och andra raster samt ej heller tid, som hänförde sig till arbete som hembitrådet utförde för egen räkning. Man stannade för att ge hembitrådeslagen karaktär av fritidslag.

Innan frågan om förlängning av hembitrådeslagens giltighetstid behandlades vid 1947 års riksdag verkställde statens arbetsmarknadskommission utredning i ärendet. Kommissionen förordade härvid, att hembitrådeslagen skulle utformas såsom en arbetstidslag, och föreslog, att den genomsnittliga arbetstiden för dag skulle sättas till 8 timmar med rätt för arbetsgivaren att fördela arbetstiden på en tidrymd av fyra kalenderveckor, under vilka arbetstiden alltså ej finge uppgå till längre tid än 192 timmar. Arbetstiden skulle ej något dygn få överstiga 11 timmar, och arbetstagaren skulle alltjämt åtnjuta vissa fridagar. Raster, måltider och arbete, som hembitrådet utförde för egen räkning, ansågs ej böra inräknas i arbetstiden.

I propositionen nr 206 till 1947 års riksdag fann emellertid föredragande statsrådet, att en revidering av lagen i den av arbetsmarknadskommissionen föreslagna riktningen icke borde komma till stånd och uttalade därvid bl. a., att det vore synnerligen tveksamt om, med hänsyn till läget på arbetsmarknaden, en förbättrad arbetslagstiftning för hembitrådeskåren kunde tänkas ha någon nämnvärd effekt på tillströmningen av arbetskraft till yrket. En nettoarbetstidsreglering skulle vara svår att praktiskt tillämpa på grund av att i det husliga arbetet raster, pauser och måltidsuppehåll vore så inrörda

med den effektiva arbetstiden att det föreläge betydande svårigheter att avgöra dessas längd med därav följande risk för uppkomsten av irriterande meningsskiljaktigheter. För familjer med barn, där båda föräldrarna hade arbete utom hemmet, måste enligt föredragandens mening den ifrågasatta regleringen ofta medföra stora besvärligheter med att sörja för barnens vård. Vidare erinrades om att en bestämmelse om 8 timmars arbetstid skulle göra ett regelbundet uttagande av övertid nödvändigt i många fall och således medföra ekonomisk belastning för en mängd familjer, eftersom gottgörelse för övertid i första hand skulle utgå i kontant form.

I enlighet härmed förordades i propositionen nr 206 att hembiträdeslagen skulle bibehållas vid sin karaktär av fritidslag; i övrigt föreslogs ej annan ändring i lagens regler än att hembiträdes rätt att åtnjuta fridag å söndag utsträcktes till varannan söndag mot tidigare var tredje söndag eller efter kl. 13 varannan sådan dag.

Andra lagutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 38, att riksdagen måtte bifalla propositionen men i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t efter ytterligare utredning ville överväga möjligheterna att komplettera hembiträdeslagen med bestämmelser om arbetstid. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen (skrivelse nr 314).

När sedan frågan om hembiträdeslagens fortsatta giltighet ånyo blev aktuell, uppdrog Kungl. Maj:t åt arbetsmarknadsstyrelsen att utreda då vunna erfarenheter av lagen och att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i fråga om förlängning av lagens giltighetstid och ändringar i lagen, som för- anleddes av utredningen. Arbetsmarknadsstyrelsens utredning resulterade i ett förslag att lagen skulle i oförändrat skick förlängas för en tid av två år. Såsom sin principiella uppfattning uttalade emellertid arbetsmarknadsstyrelsen att hembiträdena, i likhet med de flesta övriga anställda, borde få en i lag reglerad arbetstid. Anledningen till att styrelsen likväl förordade fortsatt giltighet av den såsom fritidslag utformade hembiträdeslagen var främst det nya läge, som enligt styrelsens mening uppstått genom den form av hembiträdeslagstiftning, som man i Norge och Finland ansett sig böra välja när hembiträdenas anställningsvillkor reglerades i lag. Enligt en i ämnet utfärdad norsk lag hade regleringen skett så, att hembiträdes ordinarie arbetstid, vari inräknades måltidsraster, ej fick överstiga 10 timmar om dagen och skulle förläggas mellan kl. 7 och 19.30. Därutöver hade föreskrivits att hembiträde skulle ha vissa fridagar. Även jämligt den finska hembiträdeslagen var den ordinarie arbetstiden maximerad till 10 timmar om dagen, måltidsraster däri inräknade. Arbetstidens förläggning var emellertid något annorlunda enligt den finska lagen i det att enligt denna arbetstiden fick börja tidigast kl. 6 och sluta senast kl. 19 med möjlighet för landsbygdens del att under den varma årstiden utsträcka arbetstiden till kl. 20. Också enligt den finska lagen var hembiträdena tillförsäkrade vissa fridagar, varjämte gällde att arbetsgivaren skulle föra arbetsbok över arbetstid och fritid m. m.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening innebar det norska och det därmed nära besläktade finska systemet ett nytt alternativ till frågans lösning utöver dem som tidigare diskuterats i Sverige; och enligt styrelsens uppfattning borde för vår del slutlig ståndpunkt icke tagas till spörsmålet om hembiträdenas arbetstid förrän man vunnit vetskap om hur lagstiftningen i de ifrågavarande nordiska grannländerna verkat i praktiken.

I propositionen nr 65 till 1950 års riksdag anslöt sig Kungl. Maj:t till denna uppfattning; dock att enligt Kungl. Maj:ts förslag lagen skulle förlängas för en treårsperiod, dvs. t. o. m. den 31 oktober 1953. Andra lagutskottet tillstyrkte i sitt utlåtande nr 22 Kungl. Maj:ts förslag. Utskottsutlåtandet godkändes av riksdagen (skrivelse nr 87).

Innan frågan om fortsatt hembiträdeslagstiftning nästa gång prövades av statsmakterna verkställde arbetsmarknadsstyrelsen ånyo en utredning i ärendet. Vid denna utredning framkom, att erfarenheterna ännu ej medgav några mera bestämda omdömen om den norska och den finska hembiträdeslagstiftningens verkningar i olika avseenden. Arbetsmarknadsstyrelsen fann emellertid utvecklingen inom den husliga arbetsmarknaden i vårt land samt erfarenheterna av vår lagstiftning på detta område ge vid handen, att tiden vore inne för att även i Sverige införa en arbetstidsreglering för det husliga arbetet. Härvid förordade styrelsen ett bruttoarbetstidssystem, som i vissa avseenden avvek från de nyss berörda nordiska systemen. Sålunda föreslogs — med utgångspunkt från en daglig bruttoarbetstid om 10 timmar, vari inrymdes måltidsraster och arbete för hembiträdets egen räkning till en beräknad tid av två timmar — att den ordinarie arbetstiden fastställdes till högst 120 timmar under loppet av två veckor i följd samt att arbetstiden ej finge överstiga 12 timmar om dygnet. I fråga om arbetstidens förläggning under dygnet föreslogs ingen ändring i vad redan gällde, dvs. att blott tidpunkten för arbetets slut angäves i lagen. Vidare föreslogs att hembiträde skulle bibehållas vid sin rätt till fridagar.

Vid remissbehandlingen av arbetsmarknadsstyrelsens förslag gjorde sig — liksom vid tidigare motsvarande tillfällen — olika uppfattningar gällande rörande frågan huruvida lagens fritidskaraktär borde bestå. Mot en arbetstidsreglering anfördes bl. a., att det husliga arbetet till sin natur vore alltför skiftande för att kunna inpassas i en dylik reglering, som skulle bereda stora svårigheter främst för småbarnsfamiljer med förvärvsarbetande husmoder samt för lantushåll; en arbetstidsreglering ansågs komma att skapa jäkt och irritation på arbetsplatserna i hemmen. Till förmån för en arbetstidsreglering framhölls å andra sidan bl. a., att det husliga arbetets karaktär av ett med andra förvärvsarbeten jämställt yrkesarbete därmed skulle framhållas, något som i sin tur skulle höja yrkets anseende och förbättra rekryteringen till detsamma. Samtidigt uttalades, att en arbetstidsreglering sådan som den föreslagna skulle i stort sett endast innebära ett lagfästande av dittillsvarande praxis.

I flera remissyttranden hänvisades till den allmänna översyn av arbetstidslagstiftningen, som verkställdes genom en särskilt tillsatt kommitté — arbetstidsutredningen — och som bl. a. åsyftade att undersöka möjligheterna att i den allmänna arbetstidslagen inrymma en reglering av arbetstiden på de områden, där speciallagstiftning gällde. Det framhölls, att resultatet av detta utredningsarbete borde avvaktas, innan man toge definitiv ställning till hembiträdeslagens slutliga utformning. Arbetstidsutredningen gav själv uttryck för denna uppfattning och uttalade, att arbetsmarknadsstyrelsens förslag skulle innebära att man vid en tidpunkt, då hela arbetstidslagstiftningen låge i stöpsleven och ansträngningarna vore inriktade på att lösa arbetsfrågorna efter enhetliga linjer över hela fältet, på ett särskilt område införde ett nytt system för begränsningen av arbetstiden. Arbetstidsutredningen ifrågasatte vidare huruvida det vore psykologiskt lämpligt att speciellt för hembiträden införa ett system med bruttoarbetstid, enär detta med all sannolikhet skulle tolkas så, att hembiträdena hade längre arbetstid än andra grupper arbetstagare, ett förhållande som skulle snarare skärpa än minska bristen på hembiträden. Enligt arbetstidsutredningens mening borde möjligheter föreligga att ordna den lagliga regleringen av hembiträdenas arbetsförhållanden på ett sätt, som närmare anknöte till vad som funnes på andra verksamhetsområden, och dessa möjligheter övervägdes av utredningen.

Vid ärendets anmälan i statsrådet fann föredragande departementschefen de av arbetstidsutredningen anförda skälen för ett uppskov i frågan bärande. I enlighet härmed föreslogs i propositionen nr 81 till 1953 års riksdag, att hembiträdeslagen skulle erhålla förlängd giltighet t. o. m. den 31 oktober 1956. Samtidigt föreslogs en mindre jämkning i lagen innebärande att tuberkulos hos hembiträdet, arbetsgivaren eller någon hos honom boende person skulle utgöra skäl till uppsägning av avtalet till omedelbart upphörande endast om sjukdomen vore i smittsamt skede. Andra lagutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 12, att riksdagen måtte bifalla propositionen. Utlåtandet godkändes av riksdagen (skrivelse nr 100).

Översikt över arbetstidsutredningens förslag

Arbetstidsutredningen — som tillsattes år 1947 för att verkställa en allmän översyn av arbetstidslagstiftningen och för att framlägga förslag till förkortning av arbetstiden för grupper av arbetstagare med särskilt påfrestande eller hälsofarligt arbete — avgav i juli 1954 ett betänkande med förslag till ny arbetstidslagstiftning och partiell arbetstidsförkortning (SOU 1954: 22). Betänkandet utmynnar i tre lagförslag, nämligen ett förslag till allmän arbetstidslag, ett förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer samt ett förslag till lag om förkortad ordinarie arbetstid för arbetstagare med särskilt påfrestande eller hälsofarligt arbete.

Utredningens arbete har berört samtliga verksamhetsområden, inom vilka arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning, och frågan om hembiträdernas arbetstidsförhållanden ingår alltså endast som en detalj i det problemkomplex, som prövats av utredningen. Jag anser mig därför inte behöva i detta sammanhang lämna någon fullständig redogörelse för innehållet i betänkandet. För att ståndpunkt skall kunna tagas till frågan om förlängning av hembiträdeslagens giltighetstid synes endast följande böra nämnas.

Vår nuvarande huvudförfattning på arbetstidsrättens område — 1930 års lag om arbetstidens begränsning — äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, samt å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag under förutsättning att i rörelsen eller företaget i regel användes fler än fyra arbetstagare. Utanför lagens tillämpningsområde faller alltså dels varje verksamhet, som inte kan betecknas som »rörelse» eller »särskilt arbetsföretag» — som exempel på dylik verksamhet kan nämnas husligt arbete, kommunal förvaltning och undervisning — och dels alla smårörelser och småföretag med ett mindre antal anställda än fem. Därjämte är åtskilliga grupper av verksamhet, som eljest skulle ha omfattats av lagen, genom särskilda bestämmelser undantagna från dess tillämpningsområde; som exempel härpå kan nämnas arbete, som bedrivs av staten. Det är vidare att märka, att lagens arbetstagarbegrepp är så utformat, att flertalet arbetstagare i tjänstemannaställning faller utanför lagen.

Vid sidan av 1930 års lag om arbetstidens begränsning finns flera speciella arbetstidslagar för skilda verksamhetsområden. Hit hör bl. a. 1942 års arbetstidslag för detaljhandeln, 1947 års arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, 1948 års lantarbetstidslag och 1948 års sjöarbetstidslag.

Enligt utredningens förslag skall 1930 års lag om arbetstidens begränsning samt vissa speciella arbetstidslagar avlösas av en allmän arbetstidslag, vilken i princip skall omfatta alla arbetstagare som mot vederlag användes till arbete för arbetsgivares räkning. Visserligen har utredningen av praktiska skäl ansett sig böra föreslå en del undantag från denna regel, men dessa undantag är väsentligt mindre omfattande än motsvarande undantag i den nuvarande lagstiftningen, och åtskilliga grupper av arbetstagare, vilkas arbetstidsförhållanden f. n. inte är reglerade i lag, komme till följd härav att omfattas av den allmänna arbetstidslagen. Till dessa grupper hör hembiträderna.

Utredningen har inte haft att pröva frågan om generell arbetstidsförkortning och dess förslag till allmän arbetstidslag bygger därför på förutsättningen att den ordinarie arbetstiden, raster oräknade, skall utgöra i genomsnitt åtta timmar om dagen. I fråga om metoderna för den ordinarie arbetstidens begränsning uppställes i förslaget dels vissa huvudregler och dels en rad undantag för skilda verksamhetsområden. Beträffande det husliga ar-

betet innebär förslaget i detta avseende, att den ordinarie arbetstiden skall regleras under en tid av två veckor i följd och härvid uppgå till högst 96 timmar samt att dygnsmaximum skall utgöra 10 timmar utom ett dygn i veckan, då det skall vara 11 timmar. Förslaget innehåller emellertid vissa bestämmelser, som ger arbetarskyddsstyrelsen rätt att medge annan fördelning av den ordinarie arbetstiden.

Förutom bestämmelser om ordinarie arbetstid innehåller förslaget regler om tid för nödfallsarbete och övertid. Övertid är enligt förslaget av tre olika slag, nämligen tid för förberedelse- och avslutningsarbete, allmän övertid och extra övertid. För arbete, som regelmässigt bedrivs å såväl vardag som sön- och helgdag — och hit hör bl. a. hushållsarbete — föreslås övertiden för förberedelse- och avslutningsarbete maximerad till 12 timmar under loppet av två veckor. Allmän övertid föreslås dubbelt begränsad, nämligen dels till 180 timmar för kalenderår och dels till 48 timmar för fyra kalenderveckor i följd eller till 50 timmar för kalendermånad. Extra övertid får uttagas endast efter tillstånd av arbetarskyddsstyrelsen och med högst 120 timmar för kalenderår.

Arbetstagare, som ej fyllt 16 år, får enligt förslaget icke användas till övertidsarbete.

Arbetsgivare, som använder arbetstagare till nödfallsarbete eller till arbete å övertid skall enligt förslaget vara skyldig att föra anteckningar härom. Befrielse från denna skyldighet skall dock kunna meddelas av arbetarskyddsstyrelsen.

Tillsyn å efterlevnaden av den föreslagna lagstiftningen skall utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt under dess överinseende och ledning av yrkesinspektionens befattningshavare och kommunala tillsynsmän.

Beträffande frågan, huruvida hembiträdeslagen bör bibehållas sedan den föreslagna allmänna arbetstidslagen trätt i kraft, anför utredningen.

Utredningen har i det föregående utgått från antagandet att hembiträdeslagen bör finnas kvar. Som påpekats innehåller denna lag en del bestämmelser, vilka närmast motsvarar vad man finner i kollektiva avtal inom andra delar av näringslivet. Detta är en omständighet som talar för lagens bibehållande. Vidare är utredningen av den uppfattningen att en dylik lag, begränsad till att avse endast sådana frågor som nyss nämnts, bidrar till att jämställa hembiträdeskåren med andra arbetstagare. Det är av betydelse att ett hembitråde skall kunna ha rätt att påfordra ett skriftligt avtal. För hembiträdets del är det vidare av betydelse att hon under sjukdom har rätt att disponera det till henne upplåtna rummet. De sjukförmåner, som hembiträdeslagen talar om, minskar visserligen i värde efter den obligatoriska sjukförsäkringens ikraftträdande men den dagliga tillsyn som hembiträdeslagen föreskriver är dock av ett visst värde. För arbetsgivaren är det en fördel att i vissa situationer kunna utan vidare uppsäga hembiträdet till avflyttning.

I anslutning till vad sålunda anförts föreslår utredningen, att hembiträdeslagen efter vissa ändringar göres permanent.

Utredningen är inte enhällig. En av utredningens ledamöter, hr Rudenstam, har nämligen förklarat sig inte kunna dela majoritetens uppfattning beträffande lämpligheten av att under en allmän arbetstidslag inordna ett så speciellt arbete som det husliga. Enligt hr Rudenstams mening bör en hembiträdeslag av samma beskaffenhet som den nuvarande i stort sett tillgodose rådande behov.

Sammanfattning av yttrandena över arbetstidsutredningens förslag

Över arbetstidsutredningens betänkande har efter remiss yttranden inhämtats från ett hundratal myndigheter och sammanslutningar. Härvid har förslaget att inordna hembiträdena under en allmän arbetstidslag tillstyrkts bl. a. av *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* och *Landsorganisationen*. Åtskilliga remissinstanser, som yttrat sig rörande denna fråga, har emellertid avstyrkt förslaget eller i vart fall framfört starka betänkligheter mot detsamma. Till dem hör bl. a. *arbetarskyddsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, en del *länsstyrelser* och *Svenska arbetsgivareföreningen*.

Med hänsyn till den ståndpunkt, som jag i det följande kommer att intaga till frågan om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen, torde anledning saknas att närmare redogöra för innehållet i yttrandena. Nämnas må endast, att de meningsbrytningar, som förekommit under remissbehandlingen, i stort sett återspeglar den diskussion som förts då frågan om hembiträdeslagstiftningen vid tidigare tillfällen diskuterats.

Departementschefen

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen för gällande bestämmelser innehåller hembiträdeslagen inte några regler om arbetstidens längd för dag, vecka eller annan tidsenhet. I stället ges i lagen föreskrifter om den minsta fritid, som ett hembiträde skall äga åtnjuta. Lagen har alltså inte karaktär av en arbetstidslag i vanlig bemärkelse utan är till sin natur en fritidslag.

Både vid lagens tillkomst år 1944 och vid de tillfällen, då dess giltighetstid förlängts, har ingående diskuterats, huruvida icke lagen borde ges formen av en verklig arbetstidslag. Olika alternativ har härvid övervägts. Då lagen antogs stod valet närmast mellan å ena sidan en fritidsreglering och å andra sidan en metod, varigenom nettoarbetstiden — dvs. bruttoarbetstiden med frånräknande av måltidsuppehåll och andra raster — skulle bestämmas antingen till högst 8 timmar om dagen eller till högst 192 timmar under en period av fyra veckor, dvs. i genomsnitt 8 timmar om dagen. Av vissa skäl stannade statsmakterna för fritidsalternativet och samma ståndpunkt intogs år 1947, då i samband med lagens förlängning ett system med maximering av nettoarbetstiden ånyo övervägdes. När frågan om fort-

satt giltighet av hembiträdeslagen nästa gång togs upp år 1950, upplystes, att såväl Norge som Finland genom lagstiftning reglerat arbetstiden för hembiträden på så sätt, att bruttoarbetstiden bestämts till 10 timmar om dagen. I avbidan på att erfarenheter skulle vinnas hur den norska och finska lagstiftningen verkade i praktiken ansågs slutlig ståndpunkt inte böra tagas till frågan om en arbetstidsreglering för hembiträdena, och hembiträdeslagen gavs därför fortsatt giltighet under ytterligare tre år. Då frågan ånyo behandlades år 1953, förelåg ett av arbetsmarknadsstyrelsen utarbetat förslag till arbetstidsreglering på det husliga området. I likhet med den norska och finska lagstiftningen innebar förslaget en reglering av bruttoarbetstiden, vilken föreslogs maximerad till i genomsnitt 10 timmar per dag, varav 2 timmar beräknades bortfalla för hembiträdets måltider och egna sysslor. Under remissbehandlingen av förslaget framkom bl. a., att arbetstidsutredningen, som tillsatts för att överse arbetstidslagstiftningen i dess helhet, övervägde möjligheterna att ordna den lagliga regleringen av hembiträdenas arbetstid på ett annat sätt än arbetsmarknadsstyrelsen tänkt sig. Med hänsyn härtill ansågs det inte lämpligt att för hembiträdeskåren införa en form av arbetstidsreglering, som måhända skulle behöva omkonstrueras när arbetstidsfrågorna om några år togs upp till allmän prövning. Hembiträdeslagen gavs därför, utan att dess karaktär av fritidslag ändrades, fortsatt giltighet under ytterligare tre år.

Arbetstidsutredningen har numera slutfört sitt arbete och framlagt förslag till ny arbetstidslagstiftning. Bl. a. har utredningen förordat, att vår nuvarande huvudförfattning på arbetstidsrättens område — 1930 års lag om arbetstidens begränsning — samt vissa speciella arbetstidslagar avlöses av en allmän arbetstidslag, som i princip skall omfatta alla arbetstagare. I förhållande till vad som nu gäller innebär detta förslag bl. a., att åtskilliga grupper av anställda, vilkas arbetstid f. n. inte är lagligen reglerad, inordnas under den allmänna arbetstidslagen. Till dessa grupper hör hembiträdena. Vidare har utredningen framlagt ett förslag till en särskild arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer samt ett förslag till lag om förkortad ordinarie arbetstid för arbetstagare med särskilt påfrestande eller hälsofarligt arbete.

Innan ståndpunkt tages till arbetstidsutredningens förslag, som bygger på förutsättningen att den normala arbetstiden, raster oräknade, skall utgöra i genomsnitt 8 timmar om dagen utom för vissa arbetstagargrupper med påfrestande eller hälsofarligt arbete, måste åtskilliga komplicerade problem noggrant prövas. Vid de överväganden, som ägt rum inom socialdepartementet, har jag kommit till den uppfattningen, att slutlig ställning till förslagen inte bör tagas förrän möjligheterna till en allmän arbetstidsförkortning kan överblickas. Frågan härom utredes f. n. av en särskild kommitté — utredningen om kortare arbetstid — som inte torde hinna redovisa resultat av sitt arbete så tidigt, att en proposition om ändrad arbetstidslagstiftning hinner framläggas redan för 1956 års riksdag. Att bryta ut frågan om hembiträde-

nas arbetstid från det stora problemkomplex, vari den ingår som en detalj, synes mig inte lämpligt, i all synnerhet som åsikterna rörande en arbetstidsreglering på det husliga området är mycket delade. Jag förordar därför, att hembiträdeslagen t. v. bibehålles vid sin karaktär av fritidslag och att dess giltighetstid förlänges för ytterligare tre år, dvs. t. o. m. den 31 oktober 1959. Detta hindrar givetvis inte, att spörsmålet rörande lagstiftningens innehåll upptages till omprövning så snart det finnes lämpligt.

Departementschefen hemställer härefter att lagrådets utlåtande över ett inom socialdepartementet upprättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)*, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:

A. Börje Carlsson

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 december 1955.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden LECH,
REGNER,
LIND,
regeringsrådet LORICHS.

Enligt lagrådet den 22 november 1955 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 4 november 1955, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av chefen för socialdepartementets rättsavdelning, hovrättsrådet G. Engström.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Sverker Jonsson

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 decem-
ber 1955.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Ericsson, lagrådets den 8 december 1955 avgivna utlåtande över det den 4 november 1955 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)* och hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

A. Börje Carlsson